

Tillit før forsoning

Sara Ellen Anne Eira, leder i Samisk kirkeråd

I dag feires samenes nasjonaldag i kirker rundt om i landet. Det er viktig og naturlig at Den norske kirke tar del i denne store feiringen, da kirken har gått fra å være en institusjon for fornorsking til å bli en samisk arena. Nå er det rom i kirkene for samisk liv, kultur og identitet. Dette er noe som skaper tillit og som kan legge til rette for forsoning.

Den norske kirke er en del av den lutherske kirke tradisjonen. I den tradisjonen er det viktig at alle skal kunne lese og høre bibelens budskap på sitt eget språk. Derfor ble det allerede i 1848 bestemt at samer hadde rett på «kirkelig betjening» på samisk. Det førte til språkopplæring for alle prester som skulle jobbe i Nord-Norge, som også måtte ha en egen samisk presteeksamen.

I starten gjaldt dette kravet store deler av Nord-Norge, og omfattet språkområdene for nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk. Dessverre ble det, etter bare elleve år, innskrenket til å bare gjelde nordsamisk språk i Nord-Troms og Finnmark. Utover 1900-tallet ble språkkravet ytterligere svekket. Samtidig har dette vedtaket gjort at kirken har hatt en viktig rolle i ivaretagelse og opplæring av samiske språk.

Steg i riktig retning

Kirken var statens forlengede arm i fornorskingspolitikken. I starten forsøkte enkelte kirkeledere å være motstemmer i statens fornorskingspolitikk, men de «gav opp» etter hvert. Mellom 1940 og 1970 var kirken svært passiv – og iblant på statens lag, enten synlig eller i det skjulte.

Ved inngangen til 80-tallet var samisk språk og kirkeliv et innskrunpet og marginalt felt i kirken. Det var også preget av paternalisme. Det handlet ikke om hvordan samer kunne delta og bidra, det handlet bare om kirkens «betjening» av samer.

Samtidig hadde det vokst fram en ny generasjon samer. En bevegelse med stolthet over sin samiske tilhørighet. De kjempet for sine rettigheter, og etter hvert begynte både myndighetene og kirken å lytte. Alta-saken markerer på mange måter et retningsskifte i fornorskingshistorien, og 80-tallet blir et tiår der både kirke og stat gjorde steg i riktig retning. Stortinget vedtok sameloven i 1987 og Sametinget åpnet to år senere.

Likeverdig og nødvendig

Allerede på det andre Kirkemøtet ble den første saken med samisk spørsmål behandlet: Kirken og samene. Den saken hadde et tydelig fokus på det kirkelige, og tok ikke stilling til spørsmålet i en samfunnskontekst. Saken ble et startskudd for omfattende oppfølging, en egen handlingsplan i 1990 og eget Samisk kirkeråd i 1992.

For første gang ble samisk kirkeliv framhevet som likeverdig og nødvendig, og noe som angikk hele kirken. Det ble vedtatt mål om samers selvbestemmelse og deltagelse. Siden den gang har det skjedd store endringer i kirken knyttet til samisk kirkeliv – og Samisk kirkeråd har stått i sentrum av endringene.

Urett skal ikke skje

I 1997 beklaget kong Harald den urett som staten hadde påført det samiske folk. En måned senere anerkjente Kirkemøtet kirkens medvirkning fornorskingen – og at dette var et

overgrep mot det samiske folket. Kirkemøtet forpliktet seg til å bidra til at uretten ikke skulle fortsette.

I lys av dette vedtaket har Samisk kirkeråd jobbet de siste årene. Urett mot samer og urfolk skal ikke skje. Derfor sendte Samisk kirkeråd, sammen med preses i Bispemøtet, brev til olje- og energiministeren i januar. I brevet etterlyser vi handling etter fjorårets Høyesterettsdom, som enstemmig sa at vindmøller på Fosen er oppført i strid samiske rettigheter. Manglende handling svekker tilliten.

Rom for hele mennesket

Identitet i kirken – hvorfor er det så viktig? Er det ikke tilstrekkelig med tro, håp og kjærlighet? Kirken må være for hele mennesket, med all vår bakgrunn, livserfaring og identitet. Vår samiske kultur er en del av vår identitet og tro.

Den norske kirke har tatt den samiske kulturen på alvor. Samiske elementer i gudstjenester og møteplasser er nødvendig for å være folkekirke i hele landet. Gjennom de siste 30 år har vedtak, strukturer, salmer og åpenhet gitt rom for at kirken skal være en samisk arena. Det bygger tillit.

Kirken har bygget tillit

Samtidig betyr ikke det at vi skal overse den uretten som kirken har gjort i historien. I juni kommer rapporten fra Stortingets Sannhets- og forsoningskommisjon. Kirkens historie vil nok bli gjennomgått og kritisert – med rette.

Men det er også viktig å få fram at kirken gjennom de siste 30 år har bygget tillit til den samiske befolkningen. Fra å være en fornorskingsinstitusjon har kirken nå blitt en samisk arena med rom for samisk liv, kultur og identitet. Det er rom for hele mennesket, og det er rom for å feire samenes nasjonaldag.

Det er fortsatt steg å gå, men ved å bygge tillit er kirken godt skodd til å ta fatt på sannhets- og forsoningsprosessene som ventelig vil komme etter kommisjonsrapporten. Den norske kirke må være med å ta ansvar sammen med andre institusjoner i Norge, og den prosessen er vi forberedt på å gå inn i.